ISSN:1309 4173

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ULUSLARARASI TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Volume 11/1 February 2019

HISTORY STUDIES ULUSLARARASI TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Volume 11/1 February 2019

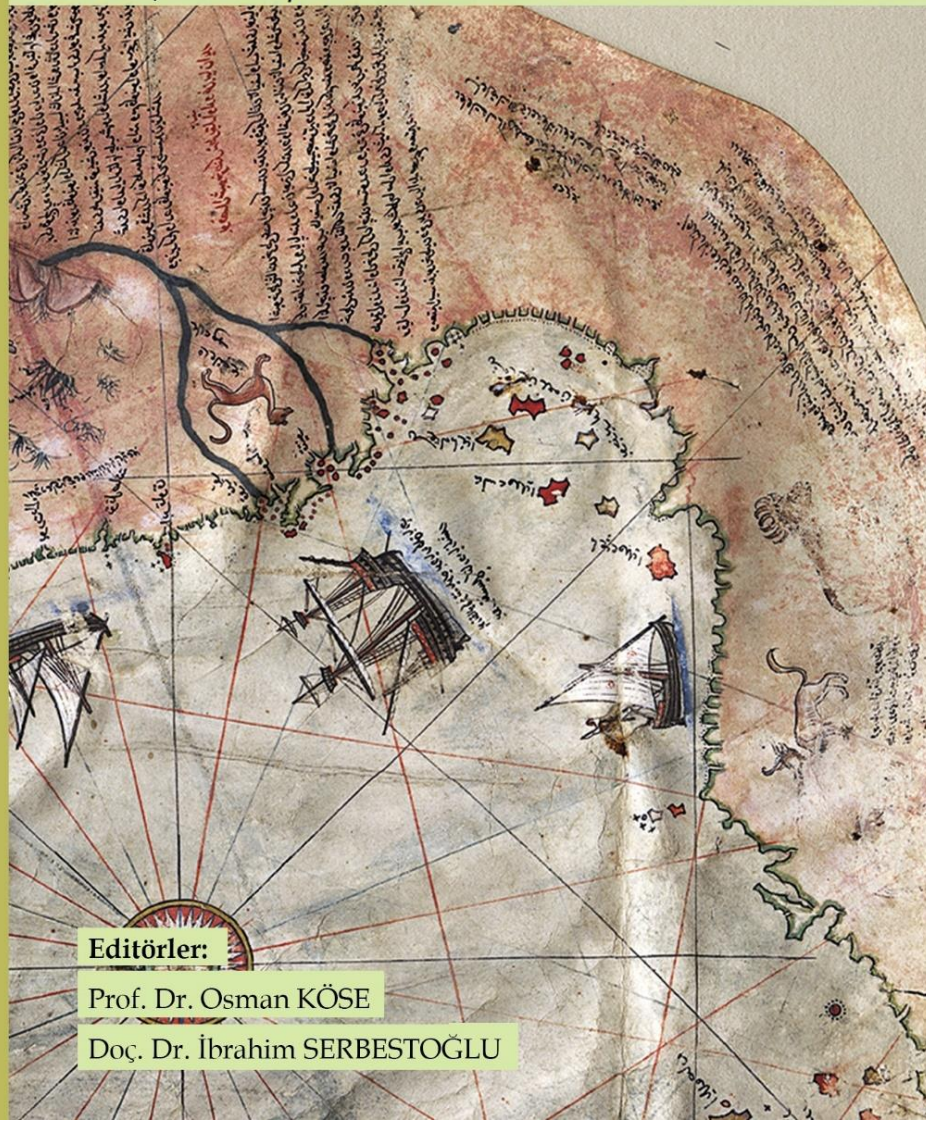

Editörler:

Prof. Dr. Osman KÖSE

Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU

HISTORY STUDIES

1309-4173

History Studies

International Journal of History

History Studies Dergisi iki ayda bir yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir.
History Studies Dergisi'nde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukûki açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları History Studies Dergisi'ne aittir.
Yayınlanan yazılar yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz.
Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir.
Gönderilen yazılar iade edilmez.

The History Studies is an international, peer-reviewed journal and published every two months.
Authors bear the sole legal responsibility for their published works in the History Studies.
The History Studies has the sole ownership of copyright to all published works. No part of this publication shall be produced in any form without the written consent of the History Studies.
The Editorial Board makes the final decision to publish articles.
No article is returned to authors.

History Studies Dergisi ULAKBİM üyesidir
Journal of History Studies is a member of ULAKBIM

Journal of History Studies
Indexed by **ASOS, EBSCO, DOAJ, Index COPERNICUS, and Index ISLAMICUS**

Ankara, Şubat / February 2019
Volume 11/1

HISTORY STUDIES
Uluslararası Hakemli Dergi / International Journal of History
Volume 11/1, February 2019

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Ahmet AYDIN **1-22**
Sömürge Hindistan'ında İslâmî Akımlar: Ehl-i Hadis Cemaati
Islamic Movements in Colonial India: Ehl-i Hadith Community

Abdulhalik BAKIR - Abdulhamit DÜNDAR **23-52**
Büveyhî Hânedânı'nın Menkıbevî Kuruluşu ve Tarihi Arka Planı
The Legendary Foundation of Buwayhid Dynasty and It's Historical Background

Mehtap BAŞARIR **53-73**
İkinci Dünya Savaşı Döneminde Gerçekleştirilen İaşe Konferansı'nın Türk Basınında Sunumu
Presentation of the Food Conference iIn the Turkish Press in the Period of the World War II

Murat BURGAÇ **75-90**
İmparatorluktan Cumhuriyete Devreden Bir Sorun: Mülkî Taksimat
A Long-standing Issue from the Ottoman Empire to the Republic: Civil Administrative Division

Gökhan DİLBAŞ **91-106**
Macarların Avrupa'daki İlk Büyük Muharebesi: Pozsony Muharebesi (4-5 Temmuz 907)
The First Big Battle of the Hungarians in Europe: The Pozsony Battle (4-5 July 907)

Bekir GÖKPINAR **107-128**
Niş Kalesi'nin Yeniden İnşaatı ve Avusturya Seferlerindeki Rolü (1716-1717)
Recontrusction of the Niš Fortress And Its Importance in the Austrian Campaign (1716-1717)

Sadullah GÜLTEN **128-154**
Osmanlı Anadolu'sunda Bir İskân Hikâyesi: Bozok Sancağı'nda Aşiretler, Köylüler ve Celâlîler (16-19. Yüzyıllar)
A Settlement Story in Ottoman Anatolia: The Tribes, Villagers and Celalis in Bozok Sanjak (16th-19th Century)

Nesrin KANBEROĞLU **155-177**
II. Meşrutiyet Dönemi İstanbul'da İmar Faaliyetleri (1908-1914)
Reconstruction Activities In Istanbul at Second Constitutionalist Period (1908-1914)

HISTORY STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume 11 Issue 1, p. 53-73, February 2019
DOI: 10.9737/hist.2019.707
Makalenin Geliş Tarihi: 8.12.2018 – Kabul Tarihi: 24.01.2019

İkinci Dünya Savaşı Döneminde Gerçekleştirilen İaşe Konferansı'nın Türk Basınında Sunumu

Presentation of the Food Conference iIn the Turkish Press in the Period of the World War II

Dr. Mehtap BAŞARIR
ORCID No: 0000-0001-6317-7469
Harran Üniversitesi Birecik Meslek Yüksekokulu - Şanlıurfa

HISTORY STUDIES

Volume 11 Issue 1 February 2019

Öz: *Bu çalışmanın konusunu, İkinci Dünya Savaşı esnasında Müttefiklerin savaş döneminde yürüttükleri diplomatik konferanslardan biri olan, Amerika'nın başkanlığında, bütün Birleşmiş Milletler'in de iştirak ettiği ve Virginia, Hot Spring'de gerçekleştirilen İaşe Konferansı oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, konferansın tertiplenmesine sebep olan argümanlara odaklanılmaktadır. Bu odaklanma neticesinde çalışma, mezkûr dönemde bitaraf politika güden Türkiye'nin, Müttefiklerin düzenlediği İaşe Konferansı'na ilgisi ile Türk basınının bu konferansa yaklaşımının ve özellikle basının Türkiye'nin geleceği noktasında yaptığı farklı değerlendirmelerinin kamuoyuna sunumunun tespitini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, belge tarama yöntemiyle, dönemin basınında İaşe Konferansı'na ilişkin çıkan haberler, demeçler, değerlendirmeler ve yorumlar ile İngiliz Avam Kamarası Zabıtları'ndan ulaşılan kayıtlar üzerinden sürecin işleyişi aktarılmaktadır. Sonuçta anlaşılmaktadır ki; Türk basını İaşe Konferansı üzerinden Türkiye'nin mevcut durumunu ve gelecekteki siyasetini farklı açılardan değerlendirmektedir. Çalışma, İaşe Konferansı'nı hem İngiliz Avam Kamarası Zabıtları hem de dönemin basını üzerinden anlatmasıyla alan yazında özgün bir çalışma konumunu barındırmaktadır.*

Anahtar Kelimeler: *İkinci Dünya Savaşı, İaşe Konferansı, Türk Basını*

Abstract: *The subject of this study is The Food Conference, which is one of the diplomatic conferences of the Allies during the World War II, that all UN members participated and which conducted and leaded by the United States, held in Virginia, Hot Spring. In this context, the study focuses on the arguments that lead to the organization of the conference. As a result of this focus, the study aims to detect; Turkey's which has an impartial policy in mentioned period, interest to The Food Conference which was held by allied countries; and the approach of the Turkish press to this conference, particularly, presentation of the different assessment made by press about Turkey's future. For this purpose, by using document scanning method; the news, statements, evaluations and comments about The Food Conference in the press of that period and through the records of the House of Commons of UK, the implementation of the process are transmitted. It is understood that, the Turkish press is evaluated Turkey's current situation and future policies from different angles, through The Food Conference. The study is a unique work in the literature, in terms of giving information about the conference both through the records of the House of Commons of UK and the media of the period.*

Keywords: *World War II, The Food Conference, Turkish Press*

Giriş

1939'un Eylül'ünde Almanya'nın Polonya'ya saldırısıyla başlayan İkinci Dünya Savaşı kapsam ve yıkım açısından, insanlığın 20. yüzyılda karşılaştığı en büyük felaketlerden birini

teşkil etmektedir. Başlangıçta, Alman-Leh Savaşı olarak başlayan mezkûr savaşa, İngiltere ve Fransa'nın dahil olmasıyla savaş, bir Avrupa Savaşı haline evrilmiştir. Kısa süre sonra da, Avrupa sınırları dışına taşarak, dünya savaşı halini almıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın en önemli özelliği, tıpkı birincisinde olduğu gibi, savaşın, sadece cephelerde ordular arasında sürmeyip aynı zamanda, cephe gerisine taşması dolayısıyla da milletlerin topyekûn çarpışmasıdır.[1] Yani İkinci Dünya Savaşı'nda herkes savaşın içinde yer aldığı için cepheyle ev arasındaki ayrım tümüyle ortadan kalkmıştır.[2] Bundan dolayı savaş sadece Mihver ve Müttefikler arasında cereyan etmemiş, dolayısıyla muhariplerce açılan cepheler, birçok ülkenin içinden de geçmiştir.[3]

Bu durum, savaşların cephe gerisinde yaşayan sivil halkın gündelik yaşamını bütünüyle etkilemiştir. Böylelikle sadece muharip ülkeler değil aynı zamanda bitaraf ülkeler de sosyal ve ekonomik hayatlarını savaş koşullarına göre tanzim etmeye özen göstermişlerdir.[4] Bu özenle beraber devletlerin bu hususla alakalı örgütlenmelere girişmeleri kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu çalışmada bu örgütlenme ihtiyacı ile ortaya çıkan ve başında Amerika'nın olduğu Müttefiklerce tanzim edilen İaşe Konferansı'na odaklanmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri henüz İkinci Dünya Savaşı'na girmemişken dahi Amerikan Başkanı Roosevelt, 6 Ocak 1941'de yaptığı konuşmasında: konuşma ve ifade özgürlüğü, ibadet özgürlüğü, yoksulluktan kurtulma özgürlüğü ve korkudan kurtulma özgürlüğü olmak üzere dünyanın her tarafında dört temel özgürlüğün olmasına dikkat çekmiştir. İaşe Konferansı da bu bağlamda "gıda ve tarımla ilgili olarak yoksulluktan kurtulma özgürlüğünün hedefini düşünmek" için düzenlenmiştir. Buradan hareketle kabul edilen özgürlük, her insan için güvenli, yeterli ve uygun yiyecek kaynağının tedarik edilmesi anlamına gelmektedir.[5]

1943'ün Mayıs sonuna doğru ve Haziran ayı başlarında, yani, savaşta Müttefiklerin zafer sağlamasından çok önce Başkan Roosevelt, bütün Müttefik ulusların temsilcilerini savaştan zarar gören dünyayı beslemek ve uzun vadeli gıda kıtlığını karşılamak üzere, savaş sonrası planları tartışmak için Hot Springs'de bir araya gelmeye davet etti ve konferansın adı Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Konferansı olarak adlandırıldı.[6]

İkinci Dünya Savaşı henüz sona ermemişken düzenlenen bu konferansın başlığında yer alan "Birleşmiş Milletler" terimi, bu savaşı kazanma çabasında, birlikte çalışan ulusları işaret etmiştir. Bu konferans, şimdiye kadar yürütülen en büyük savaşın ortasında düzenlenmesiyle, zafere tam güvence verdiği gibi dünyadaki gıda ve tarım problemlerini değerlendirdi ve ayrıca tüm halkların sağlık ve dirençleri için, yeterli ve sürdürülebilir yiyecek isteme özgürlüğünü elde edelebileceğine dair inancını dillendirdi.[7] Farklı yaşam standartlarına sahip ülkelerin ve her ülkedeki farklı sınıfların ekonomik problem yaşamasına neden olan İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı koşullar, konferansın sonuna kadar eğildiği sorunlardır. Çünkü İaşe Konferansı'na katılan en az 10 ülke Mihver tarafından bütünüyle, 2 tanesi kısmen işgale uğramış ve 1 tanesi de Müttefik kuvvetler tarafından işgal edilmiş ülkelerden oluşmaktadır. Buradan hareketle konferansa katılan bütün temsilciler kendi insanlarının problemlerini ele almışlardır. Nitekim temsilciler bütün insanların gıda ürünleri tüketicisi olduklarını bilmelerine rağmen dünya nüfusunun üçte ikisinin gıda üreticici olduğunu bilmemektedir. Böylece

[1] Murat Metinsoy, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2007, s.15-18.
[2] Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2016, s. 113.
[3] Türkkaya Ataöv, *2. Dünya Savaşı*, İleriYayınları, İstanbul 2008, s. 10.
[4] Makbule Sarıkaya, "Kızılay Dergisinde İkinci Dünya Savaşı Yansımaları", *Atatürk Dergisi*, C. 5, S. 4, 2007, s. 110.
[5] D. John Shaw, *World Food Security A History since 1945*, Palgrave Macmillan, New York 2007, s. 3.
[6] ww2cartoons.org/june-1943-fdr-eleanors-food-conference, (İ.G.T. 30.10.2018)
[7] www.fao.org/docrep/009/p4228e/P4228E04.htm, (İ.G.T. 30.10.2018)

HISTORY STUDIES
54
Volume 11
Issue 1
February
2019

konferansın en önemli görevi katılımcı 44 ülkenin savaştan sonra gıdaların üretimi, dağıtımı, taşınması ve tüketilmesi için belli planlar üzerinde anlaşmaya varmasında yatmaktadır.[8] Bu çalışma yukarıda konferansa yönelik zikredilen önemden hareketle, aşağıdaki araştırma soruları üzerine inşa edilmektedir.

i. İaşe Konferansı tertiplenirken hangi argümanlar ileri sürülmektedir?

ii. İaşe Konferansı dönemin ulusal basınında hangi söylemlerle kamuoyuna aktarılmaktadır?

iii. İaşe Konferansı'nın açılması ve çalışmasında öne çıkan hususlar nelerdir?

iv. İaşe Konferansı'nın sona ermesiyle yapılan değerlendirmeler hangi yöndedir?

Bu çalışmada, yukarıda belirtilen araştırma sorularına cevap bulmak amacıyla dönemin ulusal gazeteleri ve İngiliz Avam Kamarası Zabıtları, belge tarama metoduyla taranmış ve elde edilen veriler üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

1. İaşe Konferansı'nın Toplanmasına Dair Hazırlıklar

İkinci Dünya Savaşı'nın galibi olacaklarına hükmeden Müttefikler, harp sonunda ortaya çıkacak iaşe meselesi üzerine, bir araya gelmeye karar vermişlerdir. Radyo gazetesinin haberine göre, harp sonu iaşeleri meseleleri, Müttefikler arasında müzakere edilecektir. Bu mesele üzerine Londra radyosu, harp sonrası sorunlarının çözümlenmesi için bütün milletlerin işbirliği yapmasının gerekli bulunduğuna dikkat çekmiştir. Mezkûr konu için Londra radyosu, 1918-1941 yılları arasında açlıktan ve önüne geçilmesi mümkün hastalıklardan ölenlerin sayısının 1914-1918 harp yılları arasında ölenlerden çok daha fazla olduğuna işaret ederek: "Bu harpten sonra da yeni açlık ve hastalık dalgalarının dünyaya yayılmasına mani olacak tedbirler şimdiden alınmalıdır." demiştir.

Ayrıca Amerikan Başkanı Roosevelt de, Birleşik Milletler'in yakında bir konferansa çağrılacağını açık bir biçimde ilan etmiştir. Yani harp sonu meseleleri ele alınırken bu arada iaşe işleri ile ilgili olmak üzere bir konferans düzenlenecektir. Bu nedenle Roosevelt, kendi başkanlığı altında bir komisyon kurarak meseleye bizzat el atmıştır. Komisyonun içerisinde ise Cordell Hull, Summer Welles ve Milletlerarası Kızılhaç Teşkilatı'nın azası bulunmakta olup 18 Mart'ta söz konusu komisyon iaşe işiyle ilgili ilk toplantısını yapmıştır.[9] Yine Anadolu Ajansı'nın Washington'dan edindiği bilgiye göre İngiliz Dışişleri Bakanı Eden, Washington'da bulunduğu sırada birçok önemli şahsiyetle biraraya gelmiştir. Bu temaslara değinen Roosevelt, harp sonrası dünya sulhunu sağlamak üzere iaşe meselelerini inceleyecek olan konferansın iki ay içerisinde toplanacağını duyurmuştur.[10]

İaşe Konferansı'yla alakalı olarak, Washington Dışişleri Bakanlığı'ndan bir yetkili ise: "Harp sonrası iaşe vaziyeti hakkında Birleşik Amerika ile müzakerede bulunmak üzere 38 millet konferansa davet edilmiştir. Bu konferans 27 Nisan'da açılacak ve Birleşik Amerika'nın

[8] D. Murray Lyon, "The Hot Springs Conference", *Proceedings Of The Nutrition Society*, Vol 2,September 1944, s. 163.

[9] Tan, 20 Mart 1943, s. 1, 2. Tan gazetesi, Müttefik dünyasında yaşanılan gelişmeleri yakından takip etmek maksadıyla biri Londra'da bir diğeri New York'ta olmak üzere iki özel muhabir görevlendirmiştir. Muhabirler her hafta bu ülkelerdeki gelişmeleri telsizle, gazeteye aktarmaktadır. Nitekim gazeteye göre, Londra ve Washington günden güne önemli gelişmelere sahne olacağından, muhabirlerden daha sık malumat vermeleri istenmiş ve New York muhabiri de Washington'a gönderilmiştir. Buradan hareketle gazete Washington'da bulunan muhabirinin harp sonrası meseleleriyle yakından alakalı olacağından, muhabirin burada yaptığı görüşmelere ve tetkiklere istinaden yazacağı yazılarının dikkatle okunmasını okuyucu kitlesine salık vermektedir. "Tan ve Washington Müzakereleri", *Tan*, 22 Mart 1943, s. 1.

[10] Tan, 19 Mart 1943, s. 1.

ileride tayin edeceği bir yerde yapılacaktır. Konferansın gayesi harpten sonra doğrudan doğruya yapılacak günlük ve acil yardımlardan ziyade uzun bir devreye mahsus iaşe meselelerini halletmek olacaktır."[11] biçiminde kamuoyuna bir açıklama yapmıştır.

Yine düzenleneceği söylenen İaşe Konferansı üzerine Avam Kamarası'nda Mr. Boothby, Dışişleri Bakanı'ndan Hot Spring'de gerçekleştirilecek İaşe Konferansı için İngiltere'nin hedefleri ve gündemi hakkında herhangi bir açıklama yapıp yapmayacağını sormasının ardından, Dışişleri Bakanı Mr. Eden, Konferansın gündeminin biraz uzun olduğundan bahisle, gündemin basılmış resmi halinin parlamentoda dolaştığını belirtmiştir. Bunun dışında, Eden, konferansın ana amacı kapsamında, Birleşmiş Milletler'e, gıda maddelerinin ve diğer temel tarım ürünlerinin üretimi ve tüketimi ile ilgili uzun vadeli sorunlar hakkında bilgi ve görüş alışverişinde bulunma fırsatı vereceğine, böylece çeşitli ülkelerin, üretim ve ithalat meselelerine özel yer ayrılacağına, tüketim düzeylerinin genel olarak iyileştirilmesine ve tüketim ihtiyaçlarını karşılayabilecek yaratıcı kaynakları geliştirmeye odaklanacağına dikkat çekmiştir. Dolayısıyla konferans, hem üreticilerin hem de tükecilerin çıkarlarını göz önünde tutarak, üretim ve dağıtımın verimliliğini artırmayı mümkün kılacak herhangi uluslararası düzenlemeleri de şüphesiz dikkate alacaktır. Ancak, yardım meselesi konferans kapsamı içinde yer almamaktadır.

Ayrıca Eden, savaş kabinesinin bu konferansın gündemiyle yakından ilgilendiğini ve konferansa iştirak edecek temsilcilere yardımcı olacak çok kapsamlı kısa bir talimat ve uzman bir kadro verildiğini, parlamentoda yaptığı açıklamasına ilave etmiştir. Gündemle alakalı olarak Mr. Shinwell de, İaşe Konferansı'nın vereceği kararların hiçbir şekilde komisyona sunulmayacağını ve yine komisyonun parlamentoya özellikle ihracat, üretim ve diğer şeylerle ilgili olarak danışacağını düşünmediğini aktarınca, Mr. Eden, sıradan anayasal prosedürünün çok sıkı bir şekilde yerine getirileceğinden bahisle, Mr. Shinwell'in bu konuda emin olmasını aktarmış ve ardından İaşe Konferansının gündemini sunmuştur. Buna göre gündem şöyledir:

1. Tüketim seviyeleri ve gereksinimleri

a- Yiyecek

i. Her bir ülkede tüketim eksikliklerinin yapı ve kapsamı

ii. Yetersiz beslenmenin nedenleri ve sonuçları

iii. Tüketim stantdarlarını geliştirmek için önlemler –eğitim vb.

iv. Gıda tüketimini iyileştirmek için gerçekleştirilebilir ulusal ve uuslararası hedefler

b- Diğer temel tarım ürünleri

i. Refahtan etkilenen çeşitli ülkelerdeki savaş öncesi tüketim seviyeleri veya nüfusun gücü yada depresyon seviyeleri

ii. Sürekli istihdam ve genişletilmiş endüstriyel faaliyetle daha fazla tüketim için gerçekleştirilebilir ulusal ve uluslararası hedefler

2. Tüketim ihtiyaçlarına göre üretim ve adaptasyonun genişletilmesi

a- Arttırılabilecek ürünleri tedarik etmek üzere hammadde yönünde üretimi artıracak önlemler

b- Artan fazla hammaddeleri üretimin dışına kaydırmaya yönelik önlemler

[11] Tan, 1 Nisan 1943, s. 1.

HISTORY STUDIES
56
Volume 11
Issue 1
February
2019

c- Tarımsal üretkenliğin ve verimliliğin arttırılmasına yönelik önlemler

d- Tarımsal kaynakların geliştirilmesi ve korunması için önlemler

e- Tarımsal popülasyonlardaki mesleki düzenlemeler için fırsatlar

3. Dağıtımın kolaylaştırılması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi

a- Tarımsal ürünlerin ticaretteki hareketinin kolaylaştırılmasına yönelik özel referanslarla, tarımsal sorunların ulusal ve uluslararası ekonomik politikalarla olan ilişkisi

i. Uluslararası ticaretin genişletilmesi

ii. Genel olarak artan üretim ve tüketimi sağlamak için geniş politikalar

b- Tarımsal pazarlamanın, işlemenin ve dağıtımının iyileştirilmesi

c- Daha geniş gıda dağıtımı için özel önlemler

i. Düşük gelirli grupların tüketiminin iyileştirilmesi

ii. İhtiyaç fazlası tahılın uluslararası tasviyesi

d. Adil ve yeterli mal tedarikini güvence altına almak için stokları ve emtia anlaşmalarını korumak

Kısacası, Eden'in yaptığı açıklamalar doğrultusunda, konferansın çalışmalarını ileriye taşıyacak ve sürdürecek öneriler bunlardır.[12]

Bunun dışında, konferansın ilk kararı Milletler Cemiyeti tarafından hâlihazırda yapılmış olan gıda ve beslenme çalışmalarını irdelemektir. Böylece, Milletler Cemiyeti'nin çalışmaları hakkındaki raporlar konferansa sunulacaktır. Bu raporlar doğrultusunda hazırlanan çeşitli öneriler üzerinde katılımcıların çalışmaları mümkün olmuştur. Nitekim 1935'te Milletler Cemiyeti, gıda ve beslenme problemlerini çalışmak için ulusal beslenme komitesini oluşturarak, hükümetlere baskı yapmış ve alakalı kurumlara uygun beslenme programları önermelerini tavsiye etmiştir. Bu tür komiteler en azından 23 ülke ve 26 İngiliz dominyonunda İkinci Dünya Savaşı öncesinde vardı. Bu komitenin temsilcileri görüş alışverişinde bulunmak ve diğer ülkelerde edindikleri kazanımlarından yarar sağlamak için Cenevre'de iki kez bir araya geldiler. İşte çalışmalarını bu komitenin deneyimlerine dayandıran İaşe Konferansı, Amerika'da çalışmalarına başlayacaktır.[13]

2. Amerika'da Toplanacağı Söylenen İaşe Konferansı Üzerine Basında Çıkan Başmakaleler

Amerika'da meydana gelen gelişmeleri orada bulunan özel muhabiri sayesinde yakından takip eden Tan gazetesinin başyazarı M. Zekeriya Sertel, harbin tam ortasında yer alan Türkiye'nin ne zaman biteceği tam olarak tahmin edilemeyen bir zamanda Amerika'da bütün Birleşmiş Milletlerin harpten sonraki dünya meselelerini konuşurken, Türkiye'nin de bu konuda hazırlık yapmasını arzulamaktadır. Nitekim yazara göre, Türkiye coğrafi konumu münasebetiyle Balkanlar, Yakın Doğu ve Orta Doğu bölgeleriyle yakından alakalı olmalı ve bu bölgelerle ilgili tetkikler yaparak dosya hazırlamalıdır. Çünkü harbi kesin biçimde kazanacaklarına inanan Müttefikler, şimdiden sulhu kazanmak işiyle de meşguldürler. Sertel,

[12] HC Deb 06 May 1943 vol 389 cc 309-312.

[13] Frank G. Boudreau M.D., "The Food Conference At Hot Springs", *Nutrition Review*, Volume 1, Issue 11, September 1943, s. 321.

Atlantik Paktı'na imza koyan 28 ülkenin harp sonrası siyasi ve iktisadi meseleleri üzerinde konuşarak kendi aralarında birtakım anlaşmalara varacaklarını, Türkiye'nin Atlantik Paktı'na imza koymadığı için bu görüşmelere davet edilmediğini ancak yine de görüşülen meselelerin Türkiye'yi yakından ilgilendirmesinden ötürü Müttefiklerin kararlaştıracakları sulh masasına oturulduğu zaman Türkiye'nin planlı ve programlı hazırlıklar yapmasını ve bu doğrultuda dosya ve vesika hazırlamasını tavsiye ederek, yeni dünyanın kuruluşu esnasında söz söyleyebilecek konumda bulunmasını istemektedir.[14]

Türkiye'nin harp sonrası meseleriyle ilgilenmesini yakından isteyen Sertel'in, Müttefiklerin harp sonrası meselelerle alakadar olmaları üzerine, İkinci Dünya Savaşı'nın Müttefiklerin zaferiyle biteceğine dair artık hiç şüphesi kalmamıştır. Bu nedenle yazar kaleme aldığı ikinci makalesinde de Türkiye'nin harp sonrası için hazırlık yapmasını ve harp sonrası planlarını ve hazırlıklarını Müttefiklerin harbi kazanmaları esasları üzerine bina etmesini tavsiye etmektedir. Türk basınından bazı kimselerle Müttefik cephesini dolaşan Sertel İngiltere'deki temaslarının ardından Amerika'ya geçmiş ve Washington'da bulunduğu sıralarda harp sonrası meseleleriyle ilgilenen büro şefleriyle bir araya gelmiştir. Bu görüşmelerde, Amerika'nın, harpten sonra bütün milletlerin siyasi, iktisadi hürriyet ve istikballerine kavuşabilmeleri için her milleti iktisaden yükselteceği fikrinden etkilenen Sertel, siyasi hürriyetin temelinin iktisadi istiklalle, iktisadi istiklalin temelinin de sanayileşmeyle alakasını özetledikten sonra şimdiye kadar sanayileşememiş Türkiye'nin bağımsız sanayiye sahip olması için dışarıdan sermayeye, makineye ve teknisyene ihtiyaç duyacağını aktarmaktadır. Ardından Türkiye'nin bu konuda hiçbir imtiyaz istemeyecek olan Amerika'nın desteğine ihtiyaç duyacağından bahisle şimdiden harp sonrası dünyasına hazırlık yapmasını ve ülke ihtiyaçlarına cevap veren sanayi üzerinde çalışmasını istemektedir.[15] Görüldüğü üzere Sertel, Türkiye'nin bir şekilde harp sonrası sulh masasında yer almasını arzuladığından, ülkesinin bu doğrultuda hazırlık yapmasını isterken elbette İkinci Dünya Savaşı'nın galibi olarak Müttefiklerin bir zafer elde edeceklerine kanidir.

Yine Sertel, yukarıdaki yazılarının devamı niteliğinde kaleme aldığı başka bir başmakalesinde bu kez Türkiye'nin Amerika'da toplanacağı söylenen İaşe Konferansı'na katılıp katılamayacağını sorgulamıştır. Nitekim bu minval üzere, İngiliz Dışişleri Bakanı Eden, katıldığı Washington Konferansı'nda, 17 Mayıs'ta Amerika'da Müttefik devletler temsilcilerinin iştirakiyle bir iaşe konferansı toplanacağını ve konferansın gayesinin de işgalden kurtarılacak memleketlere yapılacak iaşe işlerinin şimdiden organize etmek olduğunu belirtmektedir. Konferansa 38 devletin davet edildiğini ve şimdiye kadar 33 devletin daveti kabul ettiğini dile getiren Sertel, geriye kalanların da konferansa iştirak edeceklerine şüphe etmemektedir.

Sertel'in kanatine göre, İngiltere ve Amerika, harbi ve sulhu kazanmanın şartlarından birinin de harpten sefil, aç ve perişan çıkacak olan halkı beslemek olduğu kanısına vardıklarından, bu meselenin çözülmesi adına girişimlerde bulunmuşlardır.

İlaveten Sertel başmakalesinde İngiliz Başbakanı Mister Churchill'in 1940 yılında gerçekleştirdiği nutkuna gönderme yaparak İngiltere'nin iaşe meselesinde oldukça hassas olduğuna şöyle dikkat çekmiştir: "Dünyanın her tarafında elimizden geldiği kadar gıda

[14] M. Zekeriya Sertel, "Harp Sonrası İçin Hazırlık Yapıyor muyuz? - 1", *Tan*, 19 Mart 1943, s. 1-2.
[15] M. Zekeriya Sertel, "Harp Sonrası İçin Hazırlık Yapıyor muyuz? - 2", *Tan*, 21 Mart 1943, s. 1-2.

maddeleri stoku bulundurmaya ve bu suretle Nazi baskısı altında ızdırap ve acı çeken milletlere sulh ve hürriyetle beraber erzak vermeye çalışacağız."[16]

Yine Amerika Ziraat Bakanı Wickard'ın da 1942 Kasım'ındaki şu beyanattını da dikkat çekmiştir: "Harbi kazanmak hususunda gıda maddelerinin, tank ve uçak kadar önemli olduğunu biliyoruz. İşgal ettiğimiz her memlekette açlığın kalmaması siyasi bir zarurettir. Sulhü imza ettiğimiz zaman, dünyanın bir kısmında bolluk hüküm sürerken, bir kısım dünya açlıktan ölüyorsa bu sulhün devamlı olacağı iddia edilemez."[17]

Amerika'yı ziyaretinde, İngiltere ve Amerika'da yapılan iaşe hazırlığının sadece buğday stokuna dayanmadığını belirten Sertel; et, süt, yumurta, sebze ve meyvelerin de suyunun çıkarıldıktan sonra kurutulup toz haline getirilmesiyle konserve yapıldığını söylemektedir. Böylece, İngiltere ve Amerika'da iaşe meselesinin dikkatli bir biçimde ele alındığını başmakalesinde yazan Sertel, birliğe dahil bütün ülkelerin katılımıyla gerçekleştirilecek olan İaşe Konferansı'nda, harp içinde ve bitiminden sonra Mihver istilasına uğramış veya harpten sonra iaşe sıkıntısına düşmüş ülkelere yapılacak gıda yardımın şekli ve nakil işlerinin ele alınacağına, böylece harpten sonra bütün milletleri önce açlıktan kurtarmak, sonra da kendi kendine yeter hale kavuşturmak üzere gerekli tedbirlerin tetkik edileceğine dikkat çekmektedir.

İaşe Konferansı'ndan hemen sonra ise, harpten sonra bütün dünyayı kapsayacak şekilde kabul edilecek bir para sisteminin konuşulacağı ikinci bir konferansın toplanmasını Sertel beklemektedir. Bütün bu açıklamaları yaptıktan sonra Sertel, "Amerika'daki İaşe Konferansı'na biz de iştirak edemez miyiz?" şeklinde sorduğu soruya karşılık, savaş dışı kalan Türkiye'nin harbin sonuna kadar bu durumunu koruyacağını ancak bütün dünya meseleleri halledilirken Türkiye'nin uzak kalmamasını, harp sonrası dünyasında tatbik edilecek milletlerarası para siteminin Türkiye'yi de ilgilendireceğinden, Türkiye'nin bu konferansa iştirak etmesinin lüzumundan bahisle, sulh konferansı için yapılan bütün hazırlıklara katılarak bir nevi sulh dışı kalmamasını istemektedir.[18]

Sertel'in, Türkiye'nin İaşe Konferansı'na katılması lüzumunu dile getiren başmakalesine ilk açık bir eleştiri Akşam gazetesinin başmuharriri Necmeddin Sadak tarafından gelmiştir. Sadak "Bir Tarafın Sulh Hazırlığı Masasında Yer Almak Bitaraflığa Uymaz" başlığı altında kaleme aldığı başmakalesinde, Sertel'in fikrine katılmadığını şu şekilde dile getirmiştir:

> *"Amerika'da bir yiyecek konferansı toplanıyor. Bu toplantıda düşman eline geçmiş memleketlere sulh olunca hemen nasıl yardım edileceği ve harpten sonra yiyecek sıkıntısının nasıl önleneceği konuşulacaktır. İnsanca duyguların doğurduğu bu tedbir alma ihtiyacı hiç şüphesiz sulhun sarsıntı devresini atlatmak için çok faydalı olabilir. Bu toplantıya Amerika ve İngiltere ile birlikte diğer Birleşmiş Milletler katıldı. Politika ile uğraşan bir gazetecinin kaleminden çıkan bu soru, bu işleri hiç bilmez sayılan başka vatandaşların da aklına gelebilir ve onlarda "Acaba niçin açıkta kalıyoruz?" ya da "Bu fırsatı neden kaçırıyoruz" düşüncesine yer açar kaygısıyla bu konferanslara Türkiyenin girmesindeki açık lüzumsuzluğu ve kesin imkansızlığı anlatmak isteriz. Bu gibi konferanslar meslektaşımızın da dediği gibi sulh konferansına bir nevi hazırlık gibidir. Fakat bu harp içinde yalnız bir tarafın tasarladığı sulha hazırlıktır. Bir tarafın kendi kendine düşünüp hazırladığı sulhun işin sonucunda Türkiye menfaatlerine de uygun olacağı henüz bilinmediği için sadece memleketin yüksek menfaatleri, her şey olup bitmeden, herkesin yeni dünya yapısı planları açıkça anlaşılarak toplu masa başına oturmadan önce herhagi bir tarafın sulh hazırlığında pay almamıza engeldir."*

[16] M. Zekeriya Sertel, "Amerika'daki İaşe Konferansı'na Biz de İştirak Edemez miyiz?", *Tan*, 27 Nisan 1943, s. 1-2.
[17] Sertel, *agm*, s. 1-2.
[18] Sertel, *agm*, s.1-2. Tan gazetesinin Londra'dan bildiren özel muhabiri, Amerika'da 18 Mayıs'ta toplanacak olan İaşe Konferansı'na Türkiye'nin de iştirak etmesinin imkanı olup olmadığına dair Sertel'in başmakalesinin Londra'da alaka uyandırdığını ve Türkiye'nin bu konferansa iştirakinin hararetle kabul edileceğini aktarmaktadır. Tan, 30 Nisan 1943, s. 1.

Anlaşıldığı üzere açık sözlerle meslektaşı Sertel'i eleştiren Sadak, Türkiye'nin sadece Müttefiklerin hazırlayıp tasarladığı sulha hazırlıkta yer almaması gerektiğinin altını, Türkiye'nin bitaraflığına vurgu yaparak çizmektedir. Yani Amerika ve İngiltere'nin yanında Almanya'ya karşı ortak cephede birleşen Birleşmiş Milletler'in katıldığı bu konferansa İsveç, İsviçre ve İspanya gibi bitarafların çağrılmadığı halde, yine bu ülkeler gibi bitaraf olan Türkiye'nin katılmasının, hatta Türkiye'nin "beni de çağırınız" demesinin bitaraflıktan vazgeçerek Müttefiklerin masasında sandalye istemek anlamına geldiğine vurgu yapmaktadır.

Yine Sadak, "Harpten sonra bizim de iaşe yardımına muhtaç olmayacağımızı kimse iddia edemez." biçimindeki Sertel'in düşüncesini eleştirerek, sözü edilen iaşe yardımından istifade etmek maksadıyla Türkiye'nin, Birleşmiş Milletler safında yer almak istemesi ve harp sonu faydalarına ortak çıkmak için Müttefikler yanında Mihver tarafına cephe alıp harbe girmesi arasında hiçbir fark görmemektedir. Kısacası Sadak'ın gözüyle her iki durum da, Türkiye'nin güttüğü tarafsızlık politikayla asla bağdaşmamaktadır. Yani bu tarz düşünceler Türkiyenin tarafsızlığını bozacak hareketlerdir. Bu da Türkiyenin temel politikasına kesin biçimde zıttır.

Ardından Sadak, "Bütün dünya meseleleri halledilirken biz uzaktan seyirci kalamayız" biçimindeki Sertel'in bir diğer çıkarımını eleştirmekte ve bir devletin asla dünya meselelerinde bir şahıs gibi alelacele kararlarla hareket etmeyeceğine dikkat çekmektedir:

> *"Henüz harp bitmemişken, harbin ne zaman ne şekilde biteceği belli değilken bütün dünya meselelerinin çözümlendiğini sanmak biraz acele etmek olur. Bu meselelere seyirci kalmamanın çaresi de hemen bir taraf cephesinin içine karışıp kayboluvermek de değildir. Hepimizin hür bir yurdun sebest düşünceli insanları gibi herhangi tarafın kazanacağı, kazanması iyi olacağı hakkkında düşünceleri olabilir fakat bir devletin bir tarafı şimdiden harbi kazanmış sayarak onun planlarına göre onunla birlikte açık konferanslarda sulh hazırlığına koyulması arkadaşımızında ileri sürdüğü harp dışı kalmış harbin sonuna kadar böyle kalmak isteyen Türkiye'nin bir tarafın konferansına girmesi bitaraflığa uymayacağı içindir ki Türkiyeyi çağırmak Müttefiklerin aklından bile geçmemiştir. Bu derece uygunsuz bir hareketi biz kendimiz mi isteyelim?"*[19]

Kısacası Sadak, Sertel'in başmakalesinde dile getirdiği düşüncelerinin, Türkiye'nin temel politikasına zıt olduğuna vurgu yaparak, meslektaşını eleştirmektedir. Eleştirilerinin ortak noktası ise Türkiye'nin İaşe Konferansı'na kesin biçimde katılmasının imkânsızlığını ortaya koymasıdır.

Sadak'ın düşüncesine ortak çıkan bir başka gazete yazarı Nadir Nadi'dir. Cumhuriyet gazetesinde yazan Nadi, 1 Mayıs 1943'te kaleme aldığı "Kendimize Göre Harp Sonunu Düşünüyor muyuz?" başlıklı makalesinde, barış saati geldiği zaman, dünya nizamına şekil verecek galiplerin illaki birtakım projeler tatbik edeceklerini, hatta şimdiden Müttefiklerin bu hususta işe koyulduklarını söyleyerek, basında polemiği yapılan İaşe Konferansı'nı kastetmektedir. Bu bağlamda ilk önce Türkiye'nin Müttefiklerle ne aynı safta ne de karşı safta savaşmadığının altını çizen Nadi, sonrasında da harbi kazandıkları takdirde Türkiye'nin Müttefiklerin boyunduruğu altına girmeyi hiçbir zaman düşünmediğini vurgulamaktadır. Ardından Nadi, onlarla işbirliği yapıp yapmayacağını, işbirliği yapsa bile bu işbirliğinin ne şekilde biçimleneceğinin şimdiden kestirilemeyeceğini iddia etmektedir. Son olarak da tarafsız Türkiye'nin izlediği siyasetinden dolayı ne Müttefiklerle ne de Mihverle harp sonrasına ait görüşmelere katılamayacağını zeten Necmeddin Sadak'ın açık biçimde söylediğini kaydetmektedir.[20] Böylece tıpkı Sadak gibi Nadi de açık bir üslupla Sertel'i mezkûr düşüncelerinden dolayı eleştirmektedir.

HISTORY STUDIES
60
Volume 11
Issue 1
February
2019

[19] Necmeddin Sadak, "Bir Tarafin Sulh Hazırlığı Masasında Yer Almak Bitaraflığa Uymaz", *Akşam*, 28 Nisan 1943, s.1-2.
[20] Nadir Nadi, "Kendimize Göre Harp Sonunu Düşünüyor muyuz?", *Cumhuriyet*, 1 Mayıs 1943, s. 1, 4.

Ulus gazetesinin iktisat ve ekonomi yazarı Esat Tekeli de "Müttefikler Arası İktisat Konferansı" başlığı altında kaleme aldığı başmakalesinde, İaşe Konferansı'na, Müttefik milletlerle birlikte demokrasileri manen tutan veya onlara yardımcı olan büyük küçük 38 ülkenin davet edildiğini ve konferans programının hem harpten sonra Avrupa'nın iaşe meselesini hem de milletlerarası ticaret meselelerini ele alacağını söylemektedir. Daha çok dünya genelinde, Birleşik Amerika'nın harpten sonra yıpranmış Avrupa karşısında dünyanın en büyük üreticisi ve ihracatçısı olacağı kanatinin yaygın olmasından ötürü, Amerika'nın harpten sonra güdeceği ticaret politikasının dünya çapında önemli olacağına dikkat çeken Tekeli, Birleşik Amerika'nın iktisadi mevki ve rolü ne olursa olsun, başka milletlerin de işbirliğine yardım etmesini lüzumlu bulmaktadır. Çünkü yazara göre, kendi kendine yeten ülkeler, bu kez kendi ziraatiyle yaşayacağından, mamul madde ihracatını teşvik etmeyecektir. Bu durumda ise bu maddeleri yetiştiren ve satan memleketler, ihtiyaçlarını karşılamakta sıkıntıya düşecektir. Bu nedenle Tekeli'nin nazarında, Müttefikler düzenleyecekleri iktisat kongresinde bu pürüzlü noktalara çare bulacak ve hatta bir İngiliz-Amerikan zaferi ihtimaline dayanan bu teşebbüste sadece Müttefiklerin değil başka milletlerin de iktisadi ihtiyaçlarını göz önünde tutmak zorunda kalacaklardır.[21] Görüldüğü üzere başmakalesinde Tekeli, toplanacağı söylenen İaşe Konferansı'ndan sonra bir de iktisat konferansının toplanacağından ve bu konferansta da Müttefiklerin, ziraati açısından kendi kendine yeten Türkiye gibi ülkelerin mamul madde ihracatını teşvik edecek kararlar alınmasıyla, bu gibi ülkelerin sıkıntılarının aşılacağından emin bir pozisyondadır. Ayrıca hükümetin sözcüsü konumundaki Ulus'un başka milletlerin de iktisadi işbirliğinde yer almasını dillendirirken dahi açık bir biçimde Türkiye ifadesini kullanmadığını görmekteyiz. Yine de sadece bir tarafın yani Müttefiklerin düzenleyeceği konferansın İngiliz-Amerikan zaferi ihtimaline dayanması Tekeli'yi açık bir biçimde rahatsız etmemekte, konumu ya da mevki farketmeksizin bütün ülkelerin iktisadı açısından pürüzlü meselelerin bu konferansta çözüleceğine de ayrıca yazar kanidir.

HISTORY STUDIES
61
Volume 11
Issue 1
February
2019

3. İaşe Konferansı'nın Hot Springs'de Açılması ve Çalışması

Amerika Birleşik Devleti'nde yer alan Virginia, Hot Springs'te gerçekleştirilen İaşe Konferansı yani, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Konferansı aynı zamanda Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)'nun da kuruluşundaki ilk önemli adımdır. Virginia, Hot Siprings'te Homestead Oteli'nde Amerikan Başkanı Franklin D. Roosevelt'in girişimiyle gerçekleştirilen İaşe Konferansı 18 Mayıs 1943'ten 3 Haziran 1943'e kadar devam etmiştir. Konferansa 44 ülkenin temsilcileri katıldı ve nihayetinde de bir yasa imzalandı. Ayrıca Danimarka hükümeti adına bir de gözlemci konferansta yer almıştır.[22] Böylece konferansta dünyanın toplam nüfusunun yaklaşık yüzde 75'i temsil edilmiştir. Bu bağlamda 161 delegenin ve çok sayıda uzmanın yer aldığı konferans, Birleşmiş Milletler'in barış konferansının ilk kısmı olarak da adlandırılmıştır, fakat diğer barış konferanslarının aksine, konferansın temsilcileri sadece diplomatlar, politikacılar ve generallerden değil, aynı zamanda beslenme, ekonomi ve tarım konularında sadece danışman olarak değil, uzman olarak da görev yapan kimselerden oluşmuştur.[23]

[21] Esat Tekeli, "Müttefikler Arası İktisat Konferansı", *Ulus*, 29 Nisan 1943, s. 1, 4.
[22] Ayrıca Konferansa katılan ülkeler şunlardır: Avustralya, Belçika, Bolivya, Brezilya, Kanada, Şili, Çin, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Çekoslovakya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Mısır, El Salvador, Etiyopya, Fransa, Büyük Britanya, Yunanistan, Guatemala, Haiti, Honduras, İzlanda, Hindistan, İran, Irak, Liberya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Nikaragua, Norveç, Panama, Paraguay, Peru, Filipinler, Polonya, Güney Afrika Birliği, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Uruguay, Venezuela, Yugoslavya. www.fao.org/docrep/009/p4228e/P4228E04.htm, (İ.G.T. 30.10.2018)
[23] Lyon, *agm*, s. 163.

İaşe Konferansı'nın hem açılış hem de programına dair Tan gazetesi kamuoyuna bilgi sunmuştur. Tan gazetesinin Washington'dan telsizle bildiren özel muhabiri, 18 Mayıs'ta Amerika'da toplanacak olan müttefik ve dost milletler İaşe Konferansı'nın programının ilan edildiğini ve bu programa göre konferansa katılacak olan müttefik ve dost devlet temsilcilerinin şu üç meseleyi ele alacaklarını bildirmiştir. Buna göre:

"1. Önce milletlerin sıhhatlerini koruma bakımından iaşe maddelerinin üretim ve dağıtımının yol ve çareleri

2. Harpten sonra milli ekonomilerinin gelişimini temin edecek çare ve tedbirler ile serbest milletlerarası ticaret mübadelesi

3. Harpten sonra milletlerde ziraatin modern vasıtalarla yapılmasını temin edecek tedbirler. Ayrıca konferansta harp sonrası ekonomi ve ziraat meselelerine ait planlar da yapılacaktır."[24]

Konferansın en önemli görevi, savaştan sonra dünyanın dört bir yanında, gıdaların üretimi, dağıtımı, taşınması ve tüketilmesi için belirli planlar üzerine 44 milletin savaş sırasında kendi aralarında bir anlaşma sağlamasıdır. Konferans, tüm ülkelerde en çok ihtiyaç duyulan gıda maddelerini mümkün olduğunca üretmek ve gıdaların taşınmasını sağlamak için acil önlemler alınması gerektiğini tavsiye etti. Birleşmiş Milletler, kurtuluşları yaklaşmakta olan kahraman halklarının açlığını hafifletmek için bütün güçleriyle her şeyi yapmaya karar verdiler.[25] Bu minval üzere teşkil olunan, harp sonrası için ilk Müttefik İaşe Konferansı[26] 18 Mayıs 1943'te toplandı. Konferansta Amerikan Başkanı Roosevelt'in bir mektubu okunmuştur. Mesajında Roosevelt, bütün insanların gıdasını temin etmek hususunda bütün milletlere düşen büyük mesuliyet üzerinde ısrarla durmuş ve şöyle demiştir: "Bu sebeple konferansın birinci derecede ehemmiyeti haiz olduğuna eminim. Fazla olarak da bu Birleşmiş Milletleri'nin ilk konferansıdır. Hep birlikte insanların barış emniyet ve refah içinde yaşayacakları bir dünyayı kurmak için çalışmaktayız…"[27] Yine gönderdiği mesajının devamında Roosevelt, yeryüzündeki insanların üçte ikisinin tam gıda alamadığını söylemiş ve bütün insanlara sıhhatli bir adamın muhtaç olduğu asgari gıdanın temininin lazım geldiğini bildirmiştir. Bazı memleketlerde zirai üretimin bolluğuna rağmen insanların üçte ikisinin sıhhatini korumak için muhtaç olduğu gıdadan mahrum bulunduğuna dikkat çeken Roosevelt, harpten sonra insanlığı ihtiyaçtan masun olma hürriyetine kavuşturmak için herkese

HISTORY STUDIES
62
Volume 11
Issue 1
February
2019

[24] "İaşe Konferansı'na Ait Programın Esasları Neşredildi", *Tan*, 1 Mayıs 1943, s.1-2, Aynı haber üzerine Akşam gazetesi şu bilgileri vermektedir: "İaşe Konferansı'nda muhtelif delege heyetlerinin Birleşik Amerika, Büyük Britanya, Çin ve Rusya'nın himayesi altında giriştikleri müzakereler müsait bir şekilde ilerlemektedir. Hâlen takip edilen gayeler şunlardır: 1. Konferansça uygun bulunan zirai gelişim programının tatbikiyle yükümlü uluslararası bir ziraat komisyonunun kurulması. 2. Bütün dünya gümrük tarifelerinin azaltılması lehinde bir beyanname neşredilmesi. 3. Kendi kendilerini beslemeğe muktedir olmayan memleketlere harp sonrası yapılacak yardımlarda ziraî gelişimin devamını sağlayacak şekilde bir beyanname neşredilmesi. 4. İaşe meselesinin ehemmiyetini ve dünya refahının esasını teşkil eden raporların kabulü. 5. Milletlerinin harpden sonra daha iyi iaşe elde edinebilmeleri için elinden geleni yapacaklarına dair 4 hükûmetin karşılıklı taahhüde girişmesi. 6. Ziraat mahsullerinin muhtaç olan memleketlere dağıtımını mümkün kılmak üzere iaşe işlerinde vesika usulünün harpden sonra da devamı. Dört büyük devlet müzakere edilen bütün noktalar hakkında tamamen mutabık kalmışlardır." ; Akşam, 21 Mayıs 1943, s.1.

[25] Lyon, *agm*, s. 164.

[26] Başkan Roosevelt'in eşi Eleanor Roosevelt de konferansa katıldı ve bu gelişmeyi günlüğüne şöyle kaydetti: "Dün öğleden sonra çimlerin üzerinde İaşe Konferansı delegelerini kabul ettikten sonra Başkan, davetlilerle Beyaz Saray'daki resepsiyon odasında (East Room) konuştu. Böyle ahenkli bir konferansın düzenlenmesi çok ilham vericiydi. Yeterince kadın katılmadığı için hayal kırıklığına uğradım çünkü her kadının ilgi merkezi olan vatana dokunan ve barışa hazırlık yapan böyle hayati konuları tartışacak ilgileri olduklarını düşünüyorum." ww2cartoons.org/june-1943-fdr-eleanors-food-conference. (İ.G.T. 30.10.2018)

[27] "İaşe Konferansı Toplandı", *Tan*, 20 Mayıs 1943, s. 1-2.

yaşayacağı kadar değil iyi ve ileri bir insanın sıhhatinin korunmasına yetecek kadar gıda vermenin gerekli olmasından yola çıkarak İaşe Konferansı'nın asıl gayesini açığa vurmuştur.[28]

İngiliz Heyeti Başkanı Mr. Law ise bir gazeteciler toplantısında İaşe Konferansı'nın, Atlantik Beyannamesi'nde yer alan ihtiyaçtan masuniyet hürriyeti hakkındaki maddeyi hakikat sahasına çıkarmak için çareler arayacağını söylemiştir. İngiliz mümessili ayrıca, bu konferansın Birleşmiş Hür Milletler tarafından harp sonrası meselelerinin tetkiki için yapılan ilk toplantı olduğunu ilave emiştir.[29]

İkinci Dünya Savaşı devam ederken özellikle Almanya'ya karşı savaş veren Sovyet Rusya'nın İaşe Konferansı'na katılan yetkilisi M. Alexey Krutikov, Sovyetlerin, yiyecek kaynakları yeterli derecede olmadığı halde harbin başlıca yükünü taşımakta olduklarını beyan etmiştir. Daha sonra Krutikov, Hitler Almanyasını mağlup etmek suretiyle harbi kazanmak isteyen Sovyetlerin büyük ordusuna yiyecek gerektiğinin altını çizmiştir. Ancak düşmanın yağma ve yıkım ile mahvettiği kurtarılan bölgeler için de ayrıca gıda maddelerine ihtiyaç duyulayacağının farkında olan Krutikov, buradan hareketle Sovyetlere 10 veya 15 hatta daha uzun müddetle krediler açmanın doğru olacağını ilave etmiştir.[30]

İaşe Konferansı'nın çalışmaları hakkında İngiltere'nin Gıda Bakanı Lord Woolton, İngiliz Parlamentosu'nda birtakım açıklamalarda bulunmuştur. Öncelikle bakan, Başkan Roosevelt'in bu Gıda ve Tarım Konferansı'na İngiltere'yi davet etmesinden dolayı memnuniyetini dile getirmiş ardından, uluslararası meseleleri tartışmaktan ziyade eylemde işbirliğinin kesinlikle gerekli olduğuna dikkat çekmiştir. Ardından, Birleşmiş Milletler'in işbirliğinin savaşta olduğunun aksine barışta da elde edilmesinin zor olmasından kaynaklı, meseleye iaşe problemiyle başlandığını ilave etmiştir. Bakanın nazarında iaşe meselesi somut bir meseledir, bu nedenle de Birleşmiş Milletler mezkûr konu üzerine müşterek adım atarak işbirliğinde başarı sağlamıştır. Üstelik konferansta sağlanan eylemde işbirliği 44 farklı ülkenin varlığına ve hepsinin farklı yemek alışkanlıkları ve yaşam standartları bulunmasına rağmen sağlanmıştır.

Nitekim konferansta yer alan ülkeler konferansın başarısız olması durumunda, bu neticenin, Birleşmiş Milletlerin kendi aralarında dahi anlaşmaya varamayacakları üzerine bina edilen düşman propagandasına yarayacağının ve dolayısıyla gelecek açısından kötü bir alamet barındıracağının farkındadır.

Buradan hareketle konferansa katılan delegeler, çok pratik kimselerden vücuda gelmiştir. Yani temsilcilerin bazıları bilimsel becerilere sahip olduğu gibi önemli bir kısmı da büyük idari yetenek ve deneyime sahipti. Ayrıca bu kimseler hem barışta hem de savaşta yiyecek ve tarım problemlerini çözebilecek birinci elden deneyime sahip olduklarından, konferansın çalışmaları da verimli geçmiştir. Böylece savaş sonrası dünyasıyla ilgili Birleşmiş Milletler iaşe meselesinde başarılı bir işbirliği sağlamıştır.

Bu başarılı işbirliğinden ötürü yani kırktan fazla benzer düşünen milletlerin birçok temel ilke üzerinde uzlaşma sağlamaları İngiliz hükümetini de etkilenmiştir. Konferansta özellikle büyük güçlerin küçük güçler üzerinde tahakkümünün olmaması, farklı ülkelerin işbirliğini ortaya koymuştur.

Özellikle savaştan sonraki ilk iki yıl yiyecek cephesinde büyük darlık yaşanacağı için şimdiden bu darlığa hazırlıklı olmayı teyit eden katılımcı ülkeler, aynı zamanda harap olan Avrupa ve Asya bölgelerinde ortaya çıkan mevcut sıkıntıları karşılayabilmek için ellerinden

[28] M. Zekeriya Sertel, "Amerika'daki İaşe Konferansı'nın Kararları", *Tan*, 14 Haziran 1943, s. 1.
[29] Tan, 20 Mayıs 1943, s. 2.
[30] "İaşe Konferansı'nda", *Tan*, 26 Mayıs 1943, s. 2.

gelen yardımı yapmayı vadetmişlerdir. Ancak tarım dünyasının ıslahının (makinelerin restarosyonu, toprak verimliliğinin restorasyonu ve personelin toprağa geri getirilmesi gibi) biraz zaman alacağının farkında olan katılımcılar, yiyecek tedarikinin sağlanmasına yönelik elde edilen şuanki işbirliği ve koordinasyonun savaş sonrası devam etmesi gerektiği görüşünü korumuştur. Yani savaş sonrası yaşanacak fiyatların yükselmesi ve kontrolsüz yiyecek rekabetinin önlenmesi ile arzların tedariki ile yüz yüze kalacak katılımcılar, düşmanlıkların sona ermesinden sonra bir süre daha ortak çıkar içinde birlikte hareket etmeleri gerektiğinin farkındadır. Ayrıca savaştan sonra iaşe üretimi kadar dağıtımının da ayarlanması gerektiğine kani olan benzer düşünen 44 ülkenin delegeleri, savaş sırasında özellikle eksikliği hissedilen, hayvan ürünleri, et, tereyağı, yumurta gibi gıdaların mümkün olduğu kadar en kısa zamanda tedarikinin sağlanması noktasında biraz sabır gerektiren sürece ihtiyaç duyacaklarının bilincindedirler.[31]

Konferansta yer alan ülkelerin temsilcilerin de dillendirdiği gibi konferansın açılmasındaki ana sebep harp sonrası dünyasında meydana gelecek iaşe sıkıntısını engellemek ve insanları sağlığını koruyacak kadar yeterli iaşeye kavuşturmaktır.[32]

Sertel'in nazarında da, Amerika'da 45 birleşmiş ve bitaraf millet temsilcilerinin katılımıyla, harp içinde ve harpten sonra Avrupa milletlerini açlıktan ve sefaletten kurtarma çarelerini araştıran ilk konferans toplanmıştır. Sertel, bu konferansın yapacağı ilk işin, işgalden kurtarılan milletlere derhal ve süratle yiyecek maddeleri yetiştirerek onları açlıktan kurtarmak, ikinci işin de sulhun ardından yiyecek maddelerinin üretim ve tüketimini organize edecek şekilde, her milletin zirai üretim kudretini artırmak ve neticede bütün insanlara asgari gıdasını verecek çareleri aramak olduğunu beyan etmiştir. Harp içinde ve harpten sonra Avrupa milletlerinin iki türlü yardıma muhtaç olacakları gerçeğinden yola çıkan Sertel, konferansın özellikle bu meseleleri gündemine taşıyacağını ifade etmektedir.

Ayrıca Sertel'e göre, Avrupa'ya yapılacak ilk ve seri yardıma muhtaç bölge Balkanlar olacaktır. Çünkü Yunanistan açlık içindedir, Yugoslavya perişan bir halde, Bulgaristan da Almanya'dan gelen erzakla yaşamaktadır. Bu bölgeyi açlıktan ve sefaletten kurtaracak buğdayın buraya süratle getirilmesinin lüzumundan hareketle yazar, şimdiden Müttefiklerin Türkiye'de büyük ambarlar vücuda getirmelerini, buğday ve yiyecek stoklarını buraya yığmalarını ve ilk fırsatta Balkanlar'a nakletmelerini doğru ve mümkün görmektedir. Çünkü Müttefiklerin Amerika, Kanada veya Avustralya'dan Balkanlar'a buğday yetiştirmeleri hayli zaman alacak ayrıca Orta Doğu'da kurulacak ambarlar da oradaki milletlere anca yetecek miktardadır. Bu gerçeklikten yola çıkan Sertel'in yorumuyla, böyle bir insani iş için yardımını ve kılavuzluğunu esirgemeyecek Türkiye'de büyük stoklar yığılması Müttefiklere yardım işinde kolaylık ve sürat kazandıracak ve Balkanlar'ın biran evvel sefaletten kurtulmasına

HISTORY STUDIES
64
Volume 11
Issue 1
February
2019

[31] HL Deb 06 July 1943 vol 128 cc 271-275.

[32] Bu dönemde ilk çağrı, savaşın harap ettiği bölgeleri açlıktan özgürlüğe ulaştırmak olacaktır. Bu topraklar kendi başına bir hasat elde edene kadar, insan enerjisini koruyan ve açlığı tatmin eden tahıllar ve diğer yiyecekler en acil talepler biçiminde BM ülkelerince karşılanacaktır. Özellikle yetersiz beslenme, yüksek düzeyde çocuk ölümlerinin önde gelen nedeni şeklinde belirlendiği ve bütün ülkelerde, sağlık için yeterli ve uygun gıda alamayan nüfusun geniş kesimlerde olduğu aşikâr olduğu için, konferansta işgal altındaki bölgelerin özgürleştirilmesinden hemen sonra ele alınarak kısa vadeli meseleler incelenmiştir. Birçok delege, konferansı ülkelerinin sağlık durumları hakkında bilgilendirdi. Böylece birçok yaygın hastalık ile gıdalardaki yetersizlik arasında yakın bir bağlantı olduğu açıkça belirtilmiştir. Yakın gelecekte, Birleşmiş Milletler'in ilk görevi silahlarla tam bir zafer kazanmak olacağından, BM ordularının ilk görevi zulüm gören bölgeleri özgürleştirerek, aç insanlara yiyecek sağlamaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz: *United Nations Conference On Food And Agriculture Hot Springs Virginia, May 18 ~ June 3, 1943, Final Act And Section Reports*, United States Government Printing Office, Washington 1943, s. 1-2.

yardım edecektir. Ayrıca yazar, Türkiye'nin bu hizmeti seve seve yapmaya hazır olduğundan bahisle, Müttefiklerin şimdiden bu imkan üzerinde çalışmalarını faydalı bulmaktadır.[33]

Görüldüğü üzere Sertel bu konferansla ilgili ilk yazdığı makalesinin arkasında durmakta ve bir şekilde Türkiye'nin sulh meselelerini konuşan Müttefiklerle ilişki kurması arzusunu yinelemektedir. Yazara göre bunun en mümkün yolu da Balkanlar'ın beslenmesine etkili olacak biçimde Müttefiklerin Türkiye'de buğday ambarları oluşturmalarıdır.

4. Konferansın Sona Ermesi ve Sonuçları

Savaştan sonra tüm dünya uluslarının gıda ihtiyacını sağlamak ve tanzim etmek düsturu üzerine odaklanan İaşe Konferansı 3 Haziran günü sona ermiştir. Anadolu Ajansı'nın Hot Springs'den edindiği bilgi kapsamında, konferans, devamlı bir teşekkül kurmak vazifesiyle ilgili komisyon kurulmasını kabul etmiştir. Karar suretinde kurulacak devamlı teşekkülün önemi belirtilmekte ve Birleşmiş Milletlerin bir teşekkülü olmaktan ziyade devamlı bir iaşe ve ziraat teknik teşekkülü olacağı kaydedilmektedir.[34]

Yani bu konferans, tüketicinin ve üreticinin temel bağımlılığını ortaya sermiştir. Bu nedenle gıda üretimini büyük ölçüde genişletmek üzere, konferansta gıda ve tarım alanında kalıcı bir organizayon oluşturulması kararlaştırıldı. Konferans bu organizayonun işlevini biraz belirsiz bıraksa da, açık bir biçimde dünyanın dört bir yanında beslenmeyi geliştirmek üzere takas merkezi olarak hareket edecek, tarımsal üretim ile dağıtım alanında ve besin alanlarında çalışacaklar için hükümet üyelerine tavsiyede bulunacak ve araştırmayı teşvik edecektir. Böyle bir organın işlevlerini incelemek, belirtilen hedeflere ulaşmak ve uygulabilir adımların atıldığını görmek için tüm Birleşmiş Milletler'in temsil edildiği geçici yani ara komisyonun kurulması önerilmiştir. Başkan Roosevelt, bu komisyonun derhal kurulması için Birleşik Devletler Hükümetinin gerekli önlemi alacağını belirtmiştir. Bu durum, konferansın çalışmalarının havada kalmayacağı anlamına gelmektedir. Ayrıca ara komisyon bu önemli alanda devam eden uluslararası işbirliği için bir çekirdek sağlayacaktır. Bu nedenle İngiliz hükümeti, bu komisyonun çalışmalarına tam olarak katılmayı ve ona temsilci atamayı planlamaktadır.[35]

Tan gazetesinin Washington'da bulunan özel muhabiri ise telsizle, milletlerarası iş birliğinin ilk tecrübesi sayılan İaşe Konferansı'nın muvaffakiyetle sona erdiğini ve konferansa katılan 44 devletin prensipte anlaştıklarını bildirmektedir. Buna göre İaşe Konferansı'nda, harpten sonra devamlı bir sulha dayanan yenidünya nizamı kurmak için iaşe ve ziraat işlerinde daimi milletlerarası teşkilatın kurulmasına ve bu bağlamda Birleşmiş Milletler arasında konferanslar düzenlenmesine karar verilmiştir. Ayrıca işgale uğrayan birçok ülkelere yapılacak yardımın şekli de tespit edilmiştir.

Konferans dört ana şubeye ayrılmış ve 15 komite halinde çalışmıştır. Her kısım tarafından hazırlanan raporlar genel toplantıda bütün konferans üyeleri tarafından kabul olunmuştur. Birinci şube, tüketim seviyesinin gerekleri üzerinde çalışmış ve işgale uğrayan memleketlerde geliri az insan zümrelerine iaşe yardımı yapılması için derhal tedbirler alınmasını tavsiye etmiştir. Bu tedbirler, özellike çocuklara ve hamile kadınlara diğer halkın iaşesi zararına olsa

[33] M. Zekeriya Sertel, "Amerika'da Toplanan Gıda Maddeleri Konferansı", *Tan*, 20 Mayıs 1943, s. 1-2.
[34] "İaşe Konferansı Sona Erdi", *Tan,* 4 Haziran 1943, s. 2.
[35] HL Deb 06 July 143 vol 128 cc 276-77. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz: *United Nations Conference On Food And Agriculture Hot Springs Virginia, May 18 ~ June 3, 1943, Final Act And Section Reports*, United States Government Printing Office, Washington 1943, s. 1; Konferansın çalışması, tüketicinin ve üreticinin temel bağımlılığını vurguladı. Ayrıca konferans, ulusların gıda politikalarının ve tarım politikalarının birlikte ele alınması gerektiğini kabul etti ve bu doğrultuda çeşitli gıda problemleriyle başa çıkmak için kalıcı bir organın kurulması önerilmiştir.

dahi asgari yiyecek maddeleri teminini amaçlamaktadır. Yine bu şube her insanın muhtaç olduğu zaruri gıdayı temin için üretimin arttırılmasını lüzumlu bulmaktadır.[36]

Anlaşılacağı üzere konferans ilk adımda, özellikle "Savunmasız-Hassas Gruplar" olarak tanımlanan: çocuklar, hamile kadınlar, emziren kadınlar ve fabrikada çalışan kadınlar için özel hüküm koyarak onların beslenme standartlarını iyileştirmeyi amaçlamıştır.[37] İkinci şube, kıtlığa karşı tedbirler almak üzere üretilecek gıda maddelerinin nakil işiyle meşgul olacaktır. İşgalden kurtarılacak ülkelere süratle yiyecek yetiştirme imkanlarını tetkik edecektir. Öncelikle bu yerlerde hububat yetiştirilecektir. Ancak kıtlık devam ettiği sürece üretimi artımak ve fiyatlarda vurgunculuğa meydan vermemek için hükümetlerin müşterek tedbir alması gerektiğini kabul etmiştir.[38]

Savaştan sonraki ilk iki yıl yiyecek cephesinde büyük darlık yaşanacağı için şimdiden bu darlığa hazırlıklı olmayı vaat eden İngiltere aynı zamanda harap olan Avrupa ve Asya bölgelerinde ortaya çıkan mevcut sıkıntıları karşılayabilmek için elinden geleni yapacağını bildirmiştir. Nakliye sıkıntısının bir an önce çözülemeyeceğinin de farkında bulunan İngiliz hükümeti kıtlık yaşanabilecek bölgelere, yiyecek tedarikinin sağlanmasına yönelik koordinasyonun devam etmesi gerektiği görüşünü kabul etmekte, bu nedenle de savaş zamanındaki yöntemlerinin ve işbirliğinin korunmasının lüzumunu önemsemektedir. İngiltere'nin Gıda Bakanı'na göre, savaş sırasında İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri ile dominyonları dünya gıda tedariki ile ilgili olarak birleşik komisyonlarda çok değerli bir tecrübe kazandığı için, bu tecrübe özellikle İngiltere'ye çok iyi bir biçimde hizmet edecektir.[39]

Üçüncü şube, dağıtım işiyle meşgul olacaktır. Bu şubenin tetkiklerine göre, bütün memleketlerde milli ve uluslararası tedbirlerle yaşayış seviyesi yükseltilmedikçe halkın muhtaç duyduğu gıdayı alma kudretinden mahrum olacağı ortaya çımıştır. Bu nedenle, bütün ülkelerde yaşam seviyesini yükseltecek nokta işçiye verilen ücret seviyesine bağlıdır.[40]

Bu komisyonun görevlerinden biri de, kendi halklarının beslenmesi ve yaşam standartlarını yükseltecek çalışmalarda bulunan ülkelerin işbirliği yapmasını ve ülkelerin elde edecekleri ilerlemeler doğrultusunda birbirlerine rapor vermelerini sağlamasıdır.

Konferansın farkına vardığı şey sadece daha fazla gıda üretmek değil, insanların gıda elde etme özgürlüğüne ulaşmalarıdır. Yani tüm topraklardaki insanlar yeterli yiyecek elde etmek için araç ve satın alma gücü bulmalıdırlar. Özellikle insanların önemli bir çoğunluğu savaş öncesinde dahi yetersiz beslenmeye maruz kaldılar. Yetersiz beslenme konferansın sonucunca yok olmayacaktır. Ancak en azından bu alanda özgürlüğün olabilmesi için sağlam endüstri tarafından yaygın önlemler alınmasının yanı sıra yaşam standartlarındaki genel ilerlemeyi ve tam istihdamı geliştirmek için tarımsal kalkınma da geliştirilmelidir. Çünkü dünyadaki

HISTORY STUDIES
66
Volume 11
Issue 1
February
2019

[36] Tan, 14 Haziran 1943.
[37] HL Deb 06 July 143 vol 128 cc 275. Beslenmeyle ilgili anketler gerçekleştiren, bilimsel araştırmalar uygulayan hükümetler, en savunmasız gruplarının beslenmelerini iyileştirmek için önlemler aldılar, nitekim beslenme bilimindeki hızlı ilerlemeler, giderek genişleyen bir ölçekte insanlığın yararı için uygulanmaya başladı. 1935'te kayda değer bir raporda, Milletler Cemiyeti, daha sonra dünya ülkelerindeki gıda tüketim seviyelerinin ve yaygın yetersiz beslenme seviyelerini ne olduğunu dair bir açıklama ortaya koyduğundan, İaşe Konferansı bu raporlardan da istifade etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Boudreau, *agm*, s. 321.
[38] Tan, 14 Haziran 1943, s. 2.
[39] HL Deb 06 July 143 vol 128 cc 274-275.
[40] Tan, 14 Haziran 1943, s. 2.

herkesin doğru gıdaya sahip olmasını ve olması gerektiğini güvence altına alacak hedefler için kısa yol yoktur.[41]

Dördüncü şube, milletlerarası gıda maddeleri teşkilatı kurulmasını tavsiye etmiştir. 15 Haziran'da konferansa katılan milletlerin temsilcilerinden oluşan bir komite Washington'da ise başlayacaktır. Bu komite daimi iaşe komitesi ile diğer meselelere ait milletlerarası teşkilatlar arasındaki münasebetleri ve özellikle milletlerarası zirai mahsuller ticaretini finansa etmek işini tanzim edecektir.

Konferansın son toplantısında Birleşmiş Milletler arasında korku ve ihtiyaçtan masun kalma hürriyetini temin için lazım gelen tedbirlerin düşünüldüğü ilan edilmiştir. Yine Sovyet Rusya'nın harp sonrasına ait iktisadi meselelerle diğer milletlerle işbirliği yapmaya karar verişi memnuniyetle alkışlanmış ve konferansa iştiraki bu arzunun bir ifadesi kabul edilmiştir.[42]

İlaveten İaşe Konferansı'nda her hükümete, yeterli kaynak ve imkân sağlaması doğrultusunda uluslararası gıda örgütü kurma yetkisi verildiği gibi, her hükümetin, ekonomik ve sosyal politikaları çerçevesinde tarımla ilgili idari makamlarına halkın ilgisini çekecek tavsiyelerde bulunması teşvik edilmiştir.[43]

Buradan hareketle savaştan sonra gıda üretimi kadar dağıtımının da ayarlanmasının gerekliliğini dillendiren İngiliz hükümeti, bunun ülke tarımında uygulanmasını kabul ederek, her üretici ülkenin kendi üretim sistemlerinde gerekli düzenlemeleri yapmaya da hazır bulunmasını ümit etmektedir. Ayrıca bu sorunun öneminden ve aciliyetinden çok etkilenen İngiliz hükümeti, konuyla ilgili konferansın kararlarına etkide bulunabilmek için elinden gelen herşeyi yapmaya kararlı olmasının yanı sıra konferansla ilgilenen diğer hükümetlerin de aynısını yapacağını ummaktadır. Çünkü aç dünyayı rahatlatacak ilk gerekli şey dünyanın sahip olduğu yiyecek miktarını artırmaktır. Bu çerçevede konferansa katılan delegeler, insanlar için daha iyi ve daha güvenli yiyecek temin etmek şeklindeki konferansın niyetini, ülke topraklarında yaşayan halklarına duyurmaları gerektiğini beyan etttiler. Başkan Roosevelt, bu beyanı ABD adına kabul etmiştir. Ayrıca Majestelerinin Hükümeti[44] de İngiltere adına bu teklifi kabul etmekte hiçbir çekince göstermemiştir.

Kısacası, bu konferans ortaya konulan idealleri kabul etmeye ve desteklemeye hazır olduğunu açıkça göstermiştir. Bu nedenle Majestelerinin Hükümeti, kırk dört milletin bu ideallerini gerçekleştirme konusunda rol almaya hazırdır.[45]

İaşe Konferansı'nda görüşülen meseleler doğrultusunda 33 önerge konferansta oybirliğiyle kabul edildi. Yargıç Mervyn Jones, kapanış oturumunda Birleşmiş Milletler arasında bir yarış olmadığı gibi hiçbir büyük devletin küçük devletler üzerinde baskı oluşturmadığına ve bu doğrultuda konferansta siyasi ve ekonomik güç gruplarının hizalanmasının mümkün olmadığına dikkat çekmiştir. Bu durum İngiltere açısından, savaş ortamında birleşen Birleşmiş Milletler'in barış için de birleşebileceğini teyit eden yeni bir umuttur.[46]

HISTORY STUDIES
67
Volume 11
Issue 1
February
2019

[41] HL Deb 06 July 143 vol 128 cc 277-278.
[42] "İaşe Konferansı'nda,İnsanlığın Beslenmesi İçin Mühim Birçok Krarlar Verildi", *Tan*, 14 Haziran 1943, s. 2.
[43] Boudreau, *agm*, s. 321.
[44] Büyük Britanya'da hükümete "yüce majestelerinin hükümeti" (her majesty's government), muhalefete ise "yüce majestelerinin muhalefeti" (her majesty's opposition) denir. Hüseyin Gül- İhsan Kamalak- Songül Sallan Gül, "Amerikan Başkanlık ve Fransız Yarı-Başkanlık Sistemleri Işığında Türkiye'nin Yeni Cumhurbaşkanlığı Hükümeti Sistemi" , *Strategic Public Management Journal*, Volume 3, Special Issue, December 2017, s. 104.
[45] HL Deb 06 May 1943 vol 389 cc 275.
[46] HL Deb 06 July 143 vol 128 cc 273.

İaşe Konferansı'nın bitiminden sonra İngiltere Dışişleri Bakanı Eden, İngiliz Parlamentosu'nda bu mesele üzerine bir takım açıklamalarda bulunmuştur. Bakan 23 Haziran'daki açıklamasında, savaş sonrası uluslararası meselelerinin kapsamlı bir biçimde ele alındığı ilk tecrübenin başarılı sonuçları üzerine, konferansı düzenleyen Birleşik Devletler hükümetini tebrik etmiştir. Eden, özellikle Majestelerinin Hükümeti'nin, bir savaşın ortasında kırktan fazla benzer düşünen milletlerin temsilcilerinin bir araya gelerek, birçok temel prensipte genel bir anlaşmaya varmaları gerçeğinden son derece etkilendiğinin altını çizmiştir.

Ayrıca Eden, Majestelerinin Hükümeti'nin, konferans tarafından kabul edilen çözümlerin uygulamada, temsil edilen çeşitli ülkelerin ekonomik koşulları, büyüklükleri ile fiziksel ve politik farklılıklarına bağlı olacağı gerçeğinden hareket ederek, Birleşik Krallık'ta uygulanan koşullara uydukları sürece kendi dominyonlarını etkileyecek uygulama ve çözümleri kabul etmede tereddüt göstermeyeceğini belirtmiştir. Bundan ötürü İaşe Konferansı'nda alınan kararlar, Majestelerinin Hükümeti'nin kolonileri, sömürgeleri ve denizaşarı topraklarında övülecektir.

Eden'e göre konferansın ana amacı mümkün olduğunca hızlı yiyecek isteme özgürlüğünü sağlamak olduğundan, konferansın bulgularında belirtilen ilke ve hedeflerle uyumlu olacak şekilde insanların gıdaları geliştirilecektir. İngiliz hükümeti de savaşın yol açtığı kaçınılmaz sıkıntılara rağmen bu amaç üzerine baskı yapmaya niyetlidir. Aynı zamanda yiyecek isteme özgürlüğünün büyük oranda sadece tarımsal ve beslenme politikaları kapsamı dışındaki konulara bağlı bulunduğu aşikar olduğundan, istenen özgürlüğe doğru sürüdürülebilir süreçler ve daha yüksek bir yaşam standartı için gerekli arka plan olan ekonomik gelişmenin yanı sıra 1945'lerin ortasında kadar ulusal güvenliğin ele alınması gibi geniş sorunlar konferans tarafından tamamen kabul edilmiştir.

Konferansta kabul edilen ikinci karar, gıda ve tarım alanında daimi organizasyon için bir plan hazırlamayı temin edecek biçimde konferansın kararlarını yürütmek üzere geçici bir komisyonun[47] kurulmasıdır ki, bu alınan karar üzere Majestelerinin Hükümeti tahıl misyonu çalışmalarına tam olarak katılmayı ve bir temsilci atamayı planlamaktadır. Eden'e göre bu komisyonun görevlerinden biri hükümetlerin değerlendirmesi için resmi bir deklarasyon veya anlaşma hazırlamaktır. Bu aracı kuruluşla hükümetler, sırasıyla kendi haklarına karşı yükümlülüklerini kabul edecekler ve yine insanların yaşam standartları ve beslenme düzeylerini yükseltecek işbirliği yapacak ve ilerleme sağladıkları diğer noktaları rapor edeceklerdir.[48]

Konferansta ele alınan son mesele ise düşman tarafından işgal edilen ülkelerde yaşayan insanların rahatlamalarıyla yakından ilgili olan bir üretim meselesidir. Konferans yardım

HISTORY STUDIES
68
Volume 11
Issue 1
February
2019

[47] Böylece, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Konferansı, temsil edilen hükümetlerin ve yetkili makamların bireysel olarak harekete geçme gerekliliklerini üzerinde karar vererek ve gıda yoksulluğundan kurtulmayı sağlamak için ahenk içinde çalışmaları gerekliliği üzerinde mutabık olduklarını gösterdiler. Konferansın raporları ve önerileri, izlenecek yöntemler hakkında daha fazla işbirliği sağlanması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle konferans, temsil edilen hükümetlerin ve yetkili makamların kendi insanlarına karşı yükümlülüklerini tanıması gerektiğini tavsiye etmiştir. Buradan hareketle, konferans, katılımcı ülkelerin hükümetlerinin, kendi vatandaşlarının beslenme düzeylerini ve yaşam standartlarını yükseltmek, tarımsal üretimin verimliliğini arttırmak ve bu amaçlara ulaşmak için bir diğeriyle işbirliği yapmalarını önerdi. Konferans, Washington'da kurulacak olan Geçici Komisyonun bu anlamda böyle bir işbirliği sağlaması gerektiğine karar verdi. Ayrıntılı bilgi için bkz; *United Nations Conference On Food And Agriculture Hot Springs Virginia, May 18 ~ June 3, 1943*, s. 4.

[48] Lyon'a göre, konferansın en önemli noktası, farklı ülke hükümetlerinin ve sorumlu otoritelerinin kendi insanlarının sorumluluklarını taşıdıklarını ifade etmelerinin yanı sıra bu sorumlulukları ile alakalı ulusal ve uluslararası kuruluşlar aracılığıyla çalışmalarının ilerleyişi hakkında düzenli olarak rapor vermeyi kabul etmeleridir. Bu açıdan, İaşe Konferansı dünyanın gıda arzı konusunda bir tür dünya vicdanı yarattı. Ayrıntılı bilgi için bkz: Lyon, *agm*, s. 165.

malzemelerinin organizasyonuyla ilgilenmiyordu ancak Beyaz Saray, düşmanlardan kurtulan bölgelerin dışarıdan yardıma ihtiyaç duydukları zaman bu periyotta temel gıda maddelerinin arzının arttırılması gerekliliğine dikkat çekti. Buradan hareketle Eden, Majestelerinin Hükümeti'nin bu sorunun aciliyeti ve öneminden çok etkilenerek, bu konuyla ilgili konferansın kararlarına etki etmek için elinden geleni yapmaya kararlı bulunduğundan bahisle diğer hükümetlerin de aynı şekilde yapacağını ümit ettiğine vurgu yapmaktadır.[49]

İaşe Konferansı'nın fark edileceği üzere zaten bellibaşlı üç gayesi vardır: Biri işgalden kurtarılacak ülkelerdeki halkı açlıktan kurtarmak üzere lazımgelen acele yardımlar, ikincisi harpten sonra bütün insanları hürriyetlerine kavuşturmak maksadıyla, herkese asgari gıda temini sağlayacak tedbirler ve son olarak milletlerarası ziari üretimi artırmak için takip edilmesi gerekli yol. İnsanlığın beslenmesi davası adına Amerika'daki İaşe Konferansı'nda alınan kararlardan birinin de ziari üretimi geliştirmekte takip edilecek yol olduğuna dikkat çeken Zekeriya Sertel, bu bağlamda bir ziraat ülkesi olan ve harpten sonra zirai gelişimine hız vermek isteyen Türkiye'nin de bu konferansta verilen kararları dikkatli bir biçimde tetkik etmek zorunda bulunduğunu belirtmektedir. Çünkü Tan gazetesinin Washington muhabirinin gönderdiği uzun telgraf bağlamında konferansta, harp içinde ve harpten sonra bütün milletleri ilgilendiren iaşe ve ziraat meseleleri konuşulmuş ve yine bütün insanları alakadar eden önemli kararlar verilmiştir. Buradan hareketle Sertel'in nazarında, bir ziraat memleketi konumunda yer alan ve harpten sonra zirai kalkınmaya yeni bir hız vermek isteyen Türkiye, bu konferansın kararlarını dikkatle tetkik etmelidir. Nitekim yazara göre, harp sonrası dünyası yepyeni ve bütün milletleri içine alan önemli bir nizama doğru gitmektedir. Siyasi düşüncelerle Türkiye'nin, İaşe Konferansı'na iştirak etmemiş olmamasının belki doğru olduğunu belirten Sertel, neticede gerek bu konferansın gerek onu takip edecek milletlerarası hazırlık konferanslarının ortaya koyduğu ve üzerinde durduğu meseleleri yakından takip etmek zaruretinin bulunmasını, yarın ki dünya nizamı içinde yalnız bir halde yaşayamayacak olması gerçeğine dayandırmaktadır.[50]

HISTORY STUDIES
69
Volume 11
Issue 1
February
2019

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı devam ederken 1943'lerin başında bu savaşın galibi geleceklerine hükmeden Müttefiklerin nazarında, harp sonu meselelerinin en önemlisi iaşe meselesi olduğu için, mezkûr savaştan sonra açlık ve açlıktan kaynaklı hastalık dalgalarının dünyaya yayılmasını engelleyecek tedbirleri almak üzere toplanan İaşe Konferansı, Müttefiklerin farklı zamanlarda düzenlediği ve daha çok Almanya'yı nasıl yenilgiye uğratacaklarına dair gerçekleştirdikleri askeri konferanslardan bu yönüyle ayrılmakta ve araştırılmaya değer bulunmaktadır.

Bu değere binaen bu çalışmada, konferansa yönelik olarak başta belirtilen araştırma sorularına yanıtlamamıza ve üzerinde değerlendirmeler yapabilmemize imkan veren bulgulara ulaşılmıştır. Bu kapsamda birinci araştırma sorusu bağlamında, Müttefik devletlerin savaşı kazanacaklarına hükmederek iaşe konusunu gündeme aldıkları gözlenmektedir. Bu durum Müttefiklerin savaşı kazanacaklarına olan güvenin ve bu duruma bağlı olarak dünyada kamuoyu oluşturma çabasının bir parçası olarak değerlendirilebilir durmaktadır. Müttefiklerin, harpten sonrası kurulacak nizam için plan geliştirdikleri ve bu plan içerisinde günlük ve acil yardımların dışında uzun vadede sürdürürebilirliği sağlayacak tarzda iaşe meselelerinin halledilmesi gerektiği argümanı üzerinden konferansı düzenledikleri görülmektedir.

[49] HC Deb 06 July 1943 vol 390 cc1944-1945.
[50] M. Zekeriya Sertel, "Amerika'daki İaşe Konferansı'nın Kararları", *Tan*, 14 Haziran 1943, s. 1.

İkinci araştırma sorusu bağlamında dönemin ulusal basınına baktığımızda, İaşe Konferansı'nın gündeme taşındığı ve konferans özelinden tartışmaların yaşandığı tespit edilmektedir. Savaş dönemi gibi olağanüstü dönemde insani bir konu üzerinde tertiplenen bir konferans, konferansı tertipleyen taraflar bağlamından tartışma konusu olabilmektedir. Tan gazetesinin başyazarı M. Zekeriya Sertel'in, Türkiye'nin konferansa katılması gerektiği düşüncesini yazılarında işlediği görülmektedir. Sertel bu düşüncesini savunurken, savaşı kazanacak tarafın Müttefikler olacağını belirtmekte ve Türkiye'nin savaşı kazanacak taraf içerisinde inisiyatif alması gerektiğini aktarmakta ve Türkiye'nin yakın çevresinin problemli olduğuna dikkat çekerek iaşe konusunun gelecekte de bu bölgede önemli bir mevzu olacağına dikkat çekmektedir. Akşam gazetesi yazarı Necmeddin Sadak ise Sertel'e karşı gelerek Türkiye'nin konferansa katılmaması gerektiğini ileri sürmektedir. Sadak konunun insani bir özellik barındırmasına karşın konferansa katılmanın bitaraflık politikasıyla bağdaşmayacağı belirtmektedir. Savaşı devam ettiği bir esnada herşey olup bitmeden, daha kurulacak yeni düzendeki planların açıkça anlaşılmadığı bir dönemde konferansa katılmanın uygun olacağını dile getirdiği gözlenmektedir.

Üçüncü araştırma sorusu kapsamında mevzuya bakıldığında, milletlerin iaşe maddelerinin üretim ve dağıtımına ilişkin olarak harpten sonra milli ekonomilerin geliştirilmesi, ziraatlerin modern vasıtalarla yapılmasının temini için ülkeler arasında anlaşmaların yapılması hususlarının ön plana çıkartıldığı belirmektedir.

Dördüncü araştırma sorusu çerçevesinden değerlendirme yaptığımızda ise konferansta gıda ve tarım alanında kalıcı bir organizayon oluşturulması kararlaştırıldığı ortaya çıkmaktadır. Konferansta savaştan sonra kurtarılan ülkelere yapılması gereken acil yardımlar, asgari gıda teminini sağlayacak önlemler ve uluslararası zirai üretim konularının gündeme alındığı görülmektedir. Buradan hareketle Müttefiklerin savaştan sonra kurulacak ekonomik yapıda hamilik rolünü oynama niyetlerini açığa vurdukları söylenebilir.

Kısaca, İkinci Dünya Savaşı esnasında tertiplenen İaşe Konferansı, özellikle savaş sonrası kurulacak yeni dünya düzeninin inşasında zemin etütü gibi değerlendirilebilecek bir çalışmadır. Üretim ve tüketimin birbirine olan bağımlılığı üzerinden savaş sonrasında Müttefiklerce kurulacak yeni düzenin sürdürülebilirliği için lazım gelen asgari koşulların sağlanması nazarından alınması gereken önlemlere odaklanmaktadır. Konferans, döneminde Türkiye'deki kamuoyununda gündemine taşınmış ve gelecekte Müttefiklerin yanında olmak ile savaş esnasında bitaraflığı korumak bağlamındaki değerlendirmelerle ele alınmıştır.

HISTORY STUDIES
70
Volume 11
Issue 1
February
2019

Kaynakça

1. Resmi Yayınlar: (İngiliz Avam Kamarası Zabıtları);

United Nations Food Conference 6 July 1943: HL Deb 06 July 1943 vol 128 cc240-279.

United Nations Food Conference 6 July 1943: HL Deb 06 July 1943 vol 390 cc1944-5.

Food Supplies Conference 6 May 1943: HL Deb 06 May 1943 vol 389 cc309-312.

2. Süreli Yayınlar: (Gazeteler);

Akşam, Cumhuriyet, Tan ve Ulus.

3. Tetkik Eserler: Kitap ve Makaleler;

ATAÖV, Türkkaya, *2. Dünya Savaşı*, İleri Yayınları, İstanbul 2008.

GÜL, Hüseyin – KAMALAK, İhsan – SALLAN GÜL, Songül, "Amerikan Başkanlık ve Fransız Yarı-Başkanlık Sistemleri Işığında Türkiye'nin Yeni Cumhurbaşkanlığı

Hükümeti Sistemi" , *Strategic Public Management Journal*, Volume 3, Special Issue, December 2017, s. 101-120.

LYON, D. Murray, "The Hot Springs Conference", *Proceedings Of The Nutrition Society*, Vol 2, September 1944, s. 163-176.

M.D. BOUDREAU, Frank G., "The Food Conference At Hot Springs", *Nutrition Review*, Volume 1, Issue 11, September 1943, s. 321-326.

METİNSOY, Murat, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2007.

NADİ, Nadir, "Kendimize Göre Harp Sonunu Düşünüyor muyuz?", *Cumhuriyet*, 1 Mayıs 1943, s. 1, 4.

SADAK, Necmeddin, "Bir Tarafın Sulh Hazırlığı Masasında Yer Almak Bitaraflığa Uymaz", *Akşam*, 28 Nisan 1943, s. 1-2.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2016.

SARIKAYA, Makbule "Kızılay Degisinde İkinci Dünya Savaşı Yansımaları", *Atatürk Dergisi*, C. 5, S. 4, 2007, s. 107-138.

SERTEL, M. Zekeriya, "Harp Sonrası İçin Hazırlık Yapıyor muyuz? - 1", *Tan*, 19 Mart 1943, s. 1-2.

SERTEL, M. Zekeriya, "Harp Sonrası İçin Hazırlık Yapıyor muyuz? - 2", *Tan*, 21 Mart 1943, s. 1-2.

SERTEL, M. Zekeriya, "Amerika'daki İaşe Konferansı'na Biz de İştirak Edemez miyiz?", *Tan*, 27 Nisan 1943, s. 1-2.

SERTEL, M. Zekeriya, "Amerika'da Toplanan Gıda Maddeleri Konferansı", *Tan*, 20 Mayıs 1943, s. 1-2.

SERTEL, M. Zekeriya, "Amerika'daki İaşe Konferansı'nın Kararları", *Tan*, 14 Haziran 1943, s. 1.

SHAW, D. John, *World Food Security A History since 1945*, Palgrave Macmillan, New York 2007.

TEKELİ, Esat, "Müttefikler Arası İktisat Konferansı", *Ulus*, 29 Nisan 1943, s. 1, 4.

United Nations Conference On Food And Agriculture Hot Springs Virginia, May 18 ~ June 3, 1943, Final Act And Section Reports, United States Government Printing Office, Washington 1943.

4. İnternet Kaynakları;

ww2cartoons.org/june-1943-fdr-eleanors-food-conference, (İ.G.T. 30.10.2018)

www.fao.org/docrep/009/p4228e/P4228E04.htm. (İ.G.T. 30.10.2018)

Ekler

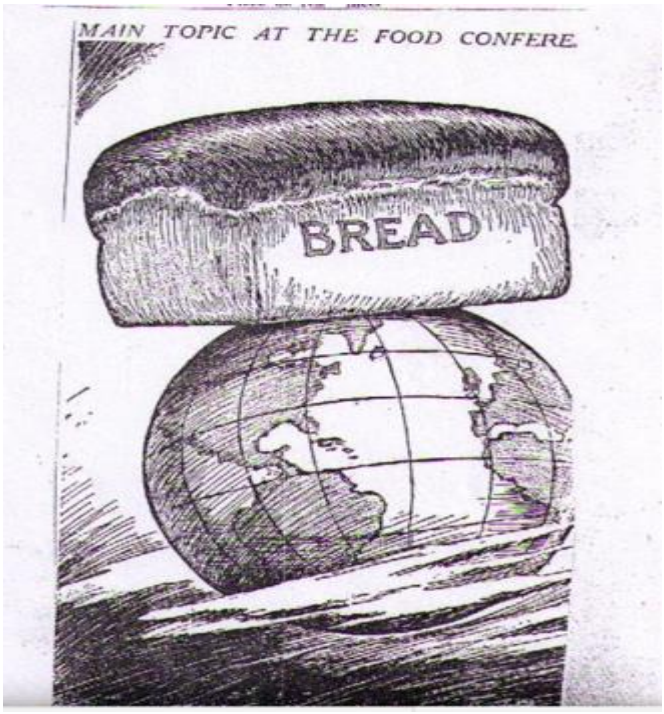

Halliday, Providence Star

HISTORY STUDIES
72
Volume 11
Issue 1
February
2019

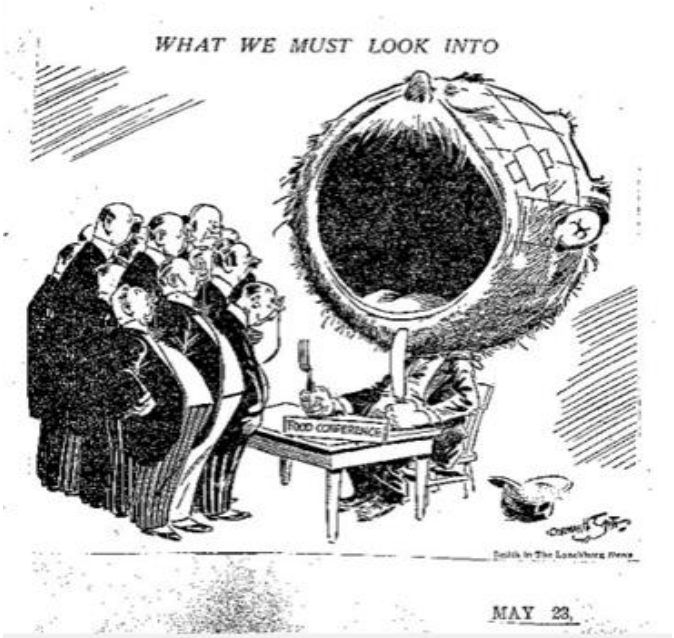

Dorman Smith, Lynchburg News

Unknown cartoonist. Note how FDR is depicted as walking when, in fact, he was wheel-chair bound.

[51]

[51] ww2cartoons.org/june-1943-fdr-eleanors-food-conference, (İ.G.T. 30.10.2018)